

La crisi climàtica en l'àmbit educatiu: de la desatenció a l'acció

ISABEL RUIZ MALLÉN

Universitat Oberta de Catalunya
iruiz_mallen@uoc.edu

Isabel Ruiz Mallén és

professora agregada a la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Ambientòloga de formació i especialitzada en educació ambiental, coordina la línia de recerca en cocreació i processos d'aprenentatge transformador en els àmbits de la

sostenibilitat i la resiliència climàtica urbana al grup de recerca consolidat Laboratori de Transformació Urbana i Canvi Global (TURBA Lab) de la UOC. És membre del Consell Assessor Científic de l'Ajuntament de Barcelona i del Green Education Partnership de la UNESCO.

Resum

L'educació climàtica és una incorporació recent al currículum escolar, tot i la presència del canvi climàtic en la nostra realitat quotidiana des de fa dècades. A Catalunya, fenòmens com les onades de calor, les inundacions o els incendis tenen un impacte directe en la salut, les infraestructures i el funcionament dels centres educatius. La nova legislació educativa (LOMLOE i Decret 175/2022) introdueix la crisi climàtica com a contingut transversal en l'educació primària i secundària, amb un enfocament ecosocial que promou la consciència crítica, l'acció i el compromís ètic de l'alumnat. Aquest model educatiu aposta per desenvolupar coneixements i competències a través d'experiències properes, com ara la renaturalització dels patis escolars, fomentant una educació climàtica transformadora i compromesa amb la sostenibilitat i la justícia global.

PARAULES CLAU: educació climàtica; crisi climàtica; currículum escolar; educació ecosocial; canvi sistèmic

Abstract

The Climate Crisis in Education: From Neglect to Action

Climate change education is a relatively recent addition to the school curriculum, despite the fact that climate change has been a part of our daily reality for decades. In Catalonia heatwaves, floods, and wildfires have a direct impact on public health, infrastructure, and school operations. The new educational legislation (LOMLOE and Decree 175/2022) introduces climate crisis content in both primary and secondary education through a cross-curricular approach rooted in ecosocial education. This perspective fosters critical awareness, action, and ethical engagement among students. The education approach aims to develop knowledge and competencies through real-life experiences, such as schoolyard greening projects, encouraging a transformative climate change education aligned with sustainability and global justice.

KEYWORDS: climate change education; climate crisis; school curriculum; ecosocial education; systemic change

L'educació climàtica a les aules és un fet relativament nou, tot i que fa dècades que el fenomen del canvi climàtic i els seus efectes estan presents en el dia a dia de la nostra societat i afecten de manera evident la salut i els mitjans de vida d'un gran nombre de persones. El 2003 va ser un dels anys amb més mortalitat a Catalunya durant els mesos de juliol i agost degut a cops de calor o hipèrtermies malignes ocasionades per les onades de calor, amb un increment aproximat del 20 % (Generalitat de Catalunya. Departament de Salut, 2004). Una onada de calor consisteix en un augment brusc i considerable de la temperatura de l'aire durant uns dies, provocat per la invasió d'una massa d'aire càlid. Les onades de calor són cada cop més freqüents als mesos d'estiu i ja tenen lloc abans que finalitzi el període escolar, com va passar el juny del 2020, amb aules a 30 °C a Catalunya. Aquesta situació afecta negativament el rendiment de l'alumnat en el seu aprenentatge i el dels mestres en la docència. Els impactes de les onades de calor s'agregen quan les escoles es troben a ciutats i nuclis urbans densos amb poca vegetació, on l'efecte de l'illa de calor urbana provoca una temperatura ambient superior a la que hi ha a les zones del voltant en més de 2 °C (European Climate and Health Observatory, 2022). Tanmateix, la crisi climàtica no només està ocasionada per les onades de calor. Altres efectes extrems del canvi climàtic, com són les inundacions, els incendis o les ventades, tenen greus conseqüències per a la salut de la població, causen destrosses en infraestructures i sovint deixen l'alumnat sense classes. En els últims vint anys al món, els fenòmens climàtics extrems han ocasionat el tancament de les escoles en el 75 % de les ocasions i han impactat sobre cinc milions de persones o més (Marin, Schwarz i Sabarwal, 2024).

Davant el gran repte social de la crisi climàtica que afecta negativament el planeta i la ciutadania des de fa anys, és si més no destacable que el canvi climàtic no hagi format part del currículum de primària fins a l'actual llei educativa, la LOMLOE. L'anterior currículum de primària (Decret 119/2015, de 23 de juny) no mencionava el terme *canvi climàtic* i només incloïa continguts relacionats amb l'educació climàtica a cicle superior —5è i 6è curs de primària— dins de l'àrea de medi social (Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament, 2017).

L'altra millora interessant en relació amb l'educació climàtica que aporta la LOMLOE respecte a la llei educativa anterior és que planteja l'educació per afrontar la crisi climàtica parant atenció a la «consciència ecosocial», és a dir, de manera cívica, compromesa, sostenible i democràtica. Segueix els principis de l'educació ecosocial, que aposta per desenvolupar coneixements, habilitats, valors i actituds en l'alumnat que li permetin participar com a agent de canvi cap a societats socialment més justes i democràtiques i ecològicament

més sostenibles (FUHEM, 2022). L'educació ecosocial neix de l'educació ambiental per a una transició ecològica i beu de l'educació per a la justícia global i del pensament ecofeminista, les tesis del decreixement i l'ètica ambiental (Gutiérrez Bastida, 2025).

Així doncs, els nous currículums de primària i secundària integren de manera evident l'enfocament propi de l'educació ecosocial per tractar de la crisi climàtica a les aules. Amb la LOMLOE i el nou Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació d'ensenyaments de l'educació bàsica (Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació i Formació Professional, 2022), el canvi climàtic esdevé un contingut propi del currículum de primària en diferents àrees: coneixement del medi natural, social i cultural, educació artística, i educació en valors cívics i ètics. Aquest fet evidencia que se n'ha de fer un ensenyament transversal, és a dir, s'ha d'abordar des de diferents mirades per promoure la comprensió d'un fenomen tan complex com és la crisi climàtica.

Concretament, al cicle superior de primària, l'àrea de coneixement en educació en valors cívics i ètics inclou un bloc de sabers¹ en «sostenibilitat i ètica ambiental», en què es pot treballar la crisi climàtica des de la complexitat de les relacions sistèmiques entre l'individu, la societat i la natura i la identificació dels grans problemes ecosocials que marquen l'agenda mundial. Conèixer les condicions i els límits ecofísics del planeta i avaluar críticament la petjada ecològica de les accions humanes permetrà que l'alumnat pugui reflexionar sobre les responsabilitats individuals i col·lectives en la crisi climàtica, i debatre al voltant de la manera d'afrontar-los. Amb aquest treball, es busca que l'alumnat adopti un compromís ètic i afectiu i un paper actiu i conseqüent amb el respecte, la cura i la protecció de les persones i del planeta.

El currículum de secundària també fa referència a la crisi climàtica i el canvi climàtic. Aquest últim concepte ja estava integrat com a contingut en el decret anterior. Presenta com a novetat el terme *emergència climàtica* a ciències socials (geografia i història), amb l'objectiu de promoure els següents sabers en els estudiants: 1) reconeixement dels elements i factors que condicionen el clima i el seu impacte sobre les activitats humanes, i 2) identificació, prevenció i resiliència de la població davant de les catàstrofes naturals i els efectes del canvi climàtic, tot incidint en els beneficis d'incloure els joves en la gestió dels desastres mediambientals (Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació i Formació Professional, 2022). Per tant, el component d'acció també hi està present en fomentar el rol dels estudiants com a agents de canvi.

Posar en marxa els plantejaments de l'educació ecosocial a les aules de primària i secundària requereix una transformació en l'educació per afrontar la crisi climàtica. El canvi climàtic deixa de ser un fenomen

propi de l'àrea de medi natural o les matèries de ciències experimentals per ser tractat de manera transversal. Així, per atendre les múltiples dimensions d'aquesta crisi i capacitar l'alumnat en la seva comprensió i acció, s'hi involucren altres àrees i matèries pròpies de les ciències socials i humanitats.

La complexitat i la incertesa inherents a la crisi climàtica també s'han d'atendre tenint en compte les emocions (Ruiz-Mallén, Corres i Boada, 2024). És poc útil que l'educació climàtica es porti a la pràctica des del catastrofisme perquè pot produir sentiments de por i angouxa entre l'alumnat que desencadenin la inacció. Tampoc no ho és que es traslladi un missatge «solucionista» a curt termini, quan sabem que el diòxid de carboni roman en l'atmosfera durant segles o mil·lennis. L'educació climàtica plantejada des de la pràctica en el context dels reptes propers relacionats amb el canvi climàtic així com el diàleg i la reflexió sobre les causes —locals i globals— i els valors que ens hi han portat

permetran a l'alumnat revisar críticament la manera com entenem la crisi climàtica i com actuem davant dels reptes que ens planteja i el capacitarà a l'hora de proposar alternatives (Leff, 2011; Svarstad et al., 2023).

Per cercar un repte climàtic proper no cal anar lluny. Un pati d'escola que consisteix en una pista asfaltada, sense vegetació ni ombres, és un exemple que permet treballar moltes de les competències i sabers del currículum vinculats a l'educació climàtica. Centres educatius, en particular de primària, treballen situacions d'aprenentatge amb l'alumnat per identificar les problemàtiques del pati en relació amb el canvi climàtic i plantejar propostes per a la seva adaptació climàtica i renaturalització, sovint implicant-hi entitats del barri. Desenvolupen així competències com el pensament sistèmic, la reflexió crítica, l'empatia, la participació i l'acció, que són clau per promoure una educació climàtica responsable i crítica, en la línia de l'educació ecosocial. ✿

Bibliografia

- EUROPEAN CLIMATE AND HEALTH OBSERVATORY (2022). *Exposure of vulnerable groups and facilities to flooding and heat* [en línia]. <<https://climate-adapt.eea.europa.eu/observatory/evidence/projectionsand-tools/exposure-of-vulnerable-groups-to-climate-risks>>. [Data de consulta: 04/04/2025].
- FUHEM (2022). *Educación con enfoque ecosocial: Análisis y orientaciones en el marco de la LOMLOE*. Madrid: FUHEM.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ I FORMACIÓ PROFESSIONAL (2022). *El decret d'educació bàsica* [en línia]. <<https://projectes.xtec.cat/nou-curriculum/educacio-basica/decret-educacio-basica/>>. [Data de consulta: 03/04/2025].
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2017). *Currículum: Educació primària* [en línia]. <<https://educacio.gencat.cat/ca/departament/publicacions/colleccions/curriculum/curriculum-ed-primaria/>>. [Data de consulta: 03/04/2025].
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE SALUT. SERVEI D'INFORMACIÓ I ESTUDIS (2004). «Estimació de la mortalitat per l'onada de calor de l'estiu de 2003». *Butlletí Epidemiològic de Catalunya* [en línia], vol. 25 extra, p. 109-111. <<https://hdl.handle.net/11351/3096>>. [Data de consulta: 02/04/2025].
- GUTIÉRREZ BASTIDA, José M. (2025). «De qué hablamos cuando hablamos de educación ecosocial». *Revista de Educación Ambiental y Sostenibilidad* [en línia], vol. 6, núm. 2, p. 1-16. <http://doi.org/10.25267/Rev_educ_ambient_sostenibilidad.2024.v6.i2.2101>. [Data de consulta: 02/04/2025].
- LEFF, Enrique (2011). «La esperanza de un futuro sustentable: Utopía de la educación ambiental». *Transatlántica de Educación*, núm. 9, p. 93-104.
- MARIN, Sergio V.; SCHWARZ, Lara; SABARWAL, Shwetlena (2024). *The impact of climate change on education: And what to do about it* [en línia]. Washington DC: World Bank. <<https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/8dadb40a-cc6f-4fd8-97fe-96ab7e5793ae/content>>. [Data de consulta: 03/04/2025].
- RUÍZ-MALLÉN, Isabel; CORRES, Andrea; BOADA, Martí (2024). «Educación ambiental y para la sostenibilidad». A: OLIVA, Marc; MARTÍN-DÍAZ, Jordi; BARRIOCANAL, Carles; LÓPEZ-MORENO, Juan I.; BONSONS, Josep (ed.). *Cambio global: La crisis ecosocial y perspectivas futuras*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 501-520.
- SVARSTAD, Hanne; JORNET, Alfredo; PETERS, Glen P.; GRIFFITHS, Tom G.; BENJAMINSEN, Tor A. (2023). «Critical climate education is crucial for fast and just transformations». *Nature Climate Change*, núm. 13, p. 1274-1275.

Nota

1. Quan parlem de sabers, ens referim al conjunt de coneixements, destreses, valors i actituds; es formulen en relació amb contextos en què es pot desenvolupar el seu aprenentatge competencial (Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació d'ensenyaments de l'educació bàsica) (Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació i Formació Professional, 2022).